

MICHAŁ KLICHOWSKI

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Sens predykcji w pedagogice zainteresowań

Współczesne badania wpisujące się w nurt pedagogiki zainteresowań bazują na empirycznych studiach prowadzonych w latach 50., 60. i 70. ubiegłego wieku, które nie poddawane były od tego okresu próbom replikacji. Analizy te ponadto dotyczą głównie treści zainteresowań uczniów – zupełnie pomijają ich rozwojowy aspekt, który jest szczególnie istotny z wychowawczej perspektywy. Dopiero bowiem uchwycenie linii rozwojowej zainteresowań i ich dynamiki staje się istotną wskazówką dla praktycznej pedagogiki zainteresowań¹.

Jedyny (powstały w latach 50. XX wieku) teoretyczny model rozwoju zainteresowań oparty jest na pradeterministycznej interpretacji Arystotelesowskiej epigenezy – zakłada, iż rozwój zainteresowań polega na doskonaleniu się wrodzonych funkcji. Środowisku w tym modelu przypisuje się zaledwie rolę facylitującą, natomiast zainteresowania są stałe – doskonałą się w przebiegu życia i nie podlegają radykalnym metamorfozom. Tym samym model ten nadaje wcześnie diagnozowanym zainteresowaniom moc predykcyjną – wiedząc czym interesuje się małe dziecko, możemy przewidzieć czym będzie się interesować w dorosłości, a zatem wiemy np. do jakiego profilu klasy czy na jakie studia powinno się udać².

Nasza rzeczywistość, cechująca się permanentną zmiennością i płynnością, zmusza nas niejako – co podkreśla Zygmunt Bauman – „do ponowne-

¹ A. Gurycka, *Metody badań zainteresowań*, [w:] *Zainteresowania uczniów. Problemy psychologiczne i pedagogiczne*, red. A. Gurycka, cz. I, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1961, s. 31; A. Gurycka, *Rozwój i kształtowanie zainteresowań*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1989, s. 114-120.

² D.E. Super, *Psychologia zainteresowań*, tłum. H. Choynowska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1972, s. 72-108, 152-153.

go przemyślenia” uznanych za oczywiste i stabilne teorii, modeli i pojęć³. W artykule tym przedstawiona zostanie próba ponownego przemyślenia zarysowanego modelu dynamiki zainteresowań, ukierunkowana na empiryczną analizę założenia dotyczącego stałości zainteresowań⁴.

Metoda

W badaniach zastosowano technikę genetycznych historii zainteresowań (*The Genetic Interest History* – GIH) Douglasa Fryera w ujęciu retrospektywnym. Badanie tą techniką przeprowadza się według następującego schematu:

[...] badacz zmusza badanego za pomocą instrukcji do zatrzymania uwagi na pewnych określonych fazach rozwojowych, takich jak najwcześniejsze dzieciństwo, wstąpienie do szkoły, nauka w szkole elementarnej, podstawowej, średniej itp. Tekst instrukcji jest tak zredagowany, aby stworzyć dużą ilość bodźców dla pamięci badanego [...]. Czas na przypomnienie sobie tych ubiegłych lat wyznacza się na 15 minut, podkreśla się, że czasu jest dość i nie trzeba się spieszyć [...]. Następnie poleca się badanemu [...] wymienienie w odpowiedniej kolejności (porządek ważności) zainteresowań, które w danym okresie badany przejawiał [...] rezultaty [powinno się – M. K.] zgromadzić w jedną genetyczną historię zainteresowań⁵.

Badanie z wykorzystaniem GIH związane jest zatem ze „zmuszeniem” badanego do introspekcyjnej penetracji własnej biografii, jednak na poziomie opracowania materiału badawczego schemat ten nie przypomina tradycyjnego schematu metody biograficznej. Autobiografie w technice GIH interpretuje się najpierw z odwołaniem do kategorii skonstruowanych przed badaniem, a w drugiej fazie dokonuje się eksploracji materiału ukierunkowanego na wykrycie nowych kategorii⁶. Do realizacji tego założenia wykorzystano rozwijającą się matrycę Raymonda V. Padilla: wyprowadzone kategorie zmiennej zależnej stały się matrycą początkowej interpretacji zebranych tekstów, która – w toku dalszych analiz – „rozwijała” się (dopisywane były do niej nowe, wyłaniające się kategorie)⁷.

³ Z. Bauman, *Płynna nowoczesność*, tłum. T. Kunz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006, s. 15.

⁴ Elementy tych badań zostały opublikowane w artykule: *Rozwój zainteresowań uczniów a Płynna Nowoczesność Zygmunta Baumana*, „Studia Edukacyjne”, nr 15, 2011, s. 39-62.

⁵ A. Gurycka, *Metody badań zainteresowań*, [w:] *Zainteresowania uczniów*, op. cit., Warszawa 1961, s. 63-64.

⁶ J. Szczepański, *Odmiany czasu teraźniejszego*, Wydawnictwo „Książka i wiedza”, Warszawa 1973, s. 639-640.

⁷ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001, s. 352-353.

Pre-matryca GIH, poprzez którą starano się ujawnić występowanie innych niż stałe profili rozwoju zainteresowań, składała się z czterech kategorii:

1. Profil stały jednotorowy: w autobiografii występuje jedno i zawsze to samo zainteresowanie – profil teoretyczny.
2. Profil stały interferencyjny: w autobiografii występuje wiele stałych (nakładających się na siebie) zainteresowań – profil hipotetyczny 1.
3. Profil płynny jednotorowy – w autobiografii występuje rotacja zainteresowań (zawsze pojawia się jedno, ale nie zawsze to samo) – profil hipotetyczny 2.
4. Profil płynny interferencyjny – w autobiografii występują liczne i zmieniające się zainteresowania – profil hipotetyczny 3.

Narzędziem wykorzystanym w badaniach był autorski elektroniczny kwestionariusz GIH, umieszczony w serwisie internetowy *webankieta.pl*. Przebadano 138 ochotników w wieku 15-19 lat.

Wyniki

W badanej grupie teoretyczny profil rozwoju zainteresowań występował na poziomie 17,39%. Dominował w niej natomiast płynny interferencyjny profil rozwoju zainteresowań (58,70%). Profile pośrednie: stały interferencyjny oraz płynny jednotorowy, przejawiane były w badanej próbie najrzadziej, odpowiednio 13,04% oraz 10,87%. Zróżnicowanie to przedstawione zostało w tabeli 1.

Tabela 1. Rozkład liczebności badanej grupy dla kategorii pre-matrycy GIH

Profil rozwoju zainteresowań	L	%
Staly jednotorowy	24	17,39
Staly interferencyjny	18	13,04
Plynnny jednotorowy	15	10,87
Plynnny interferencyjny	81	58,70
Razem	138	100,00

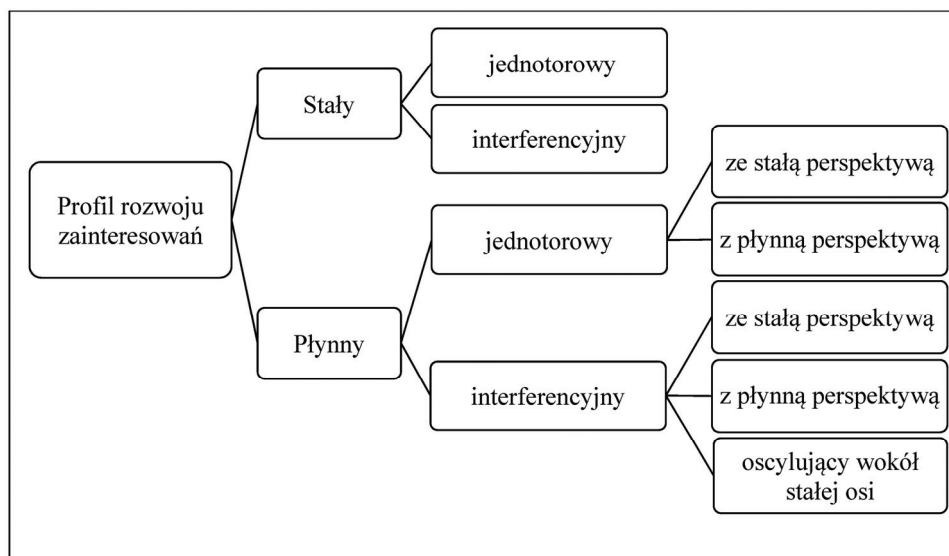
Źródło: opracowanie własne

Eksploracja zebranych autobiografii doprowadziła do wykrycia, że osoby przejawiające płynne profile rozwoju zainteresowań (jednotorowy i interferencyjny) zakreślały w swoich wypowiedziach jego płynną albo stałą perspektywę – twierdziły, że będą dalej zmieniać zainteresowania albo że to aktualne (po długich poszukiwaniach) jest już tym ostatecznym. Powstają zatem nowe kategorie matrycy GIH: profil rozwoju zainteresowań płynny

z płynną perspektywą oraz profil rozwoju zainteresowań płynny ze stałą perspektywą.

Eksploracja pozwoliła wykryć także trzeci nowy profil rozwoju zainteresowań: płynny interferencyjny oscylujący wokół stałej osi. W swojej strukturze profil ten składa się z deklarowanych płynnych i interferencyjnych zainteresowań, jednak – na marginesach rekonstrukcji – zauważyć można występowanie pewnego stałego zainteresowania, stanowiącego oś oscylacji tych płynnych i interferencyjnych. Zainteresowanie to wymieniane jest jako dodatkowe, jednak występuje permanentnie. Można zatem postawić hipotezę, że jest to stałe zainteresowanie, tłumione pewną fasadą zainteresowań – aktualnie modnymi zainteresowaniami. W subiektywnych rekonstrukcjach takie zainteresowanie jest zatem marginalizowane, jednak nie pomijane. W recepcji społecznej przybierać będzie ono także postać pobocznego – skoro jednostka deklaruje z wielkim zaangażowaniem inne zainteresowania, a o tym zaledwie wspomina, to ma ono dla niej niewielkie znaczenie. Jego siłę ujawnia jednak genetyczna historia zainteresowań, uwypuklając ciągłość jego egzystencji.

Ponowna interpretacja autobiografii badanych umożliwiła zatem opracowanie post-matrycy GIH, zawierającej – oprócz czterech początkowych – trzy nowe profile rozwoju zainteresowań (rycina 1).

Rycina 1. Post-matryca GIH (opracowanie własne)

Dyskusja

Problem zainteresowań wydaje się ważny dla pedagogów, bowiem – jak pokazują liczne badania – uczniowie, którzy uczęszczają do szkoły w której nie zwraca się uwagi na ich zainteresowania „mają małą szansę, by wytrwać przy nauce” oraz osiągnąć poziom motywacji umożliwiający „samospełnienie i samorealizację”⁸. Pedagog powinien zatem posiadać wiedzę i umiejętności pozwalające na dokonanie „wglądu” w uczniowskie zainteresowania⁹. Jednak dotychczasowy dorobek pedagogiki – w kontekście współczesnych warunków kulturowych – nie daje podstaw do realizacji tego zadania. Jak podkreśla Zbyszko Melosik „potencjał edukacyjny tradycyjnych pedagogik wydaje się być «wyczerpany». Są to bowiem pedagogiki dla świata, który – niezależnie od tego czy to akceptujemy, czy nie – odchodzi w przeszłość”¹⁰. Pedagogika zainteresowań oparta na idei „stałości” w czasach współczesnych pozbawiona jest zatem prawa wychowawczej aplikacji i podlega – trawestując słowa Lecha Witkowskiego – „radikalnie innej” interpretacji¹¹. Taka interpretacja powinna być otwarta na „nieuniknioną już dzisiaj” wieloznaczność sytuacji pedagogicznych oraz współczesną dynamikę zmian społeczno-kulturowych¹².

Wyniki przeprowadzonych badań pokazują, iż w badanej próbie stałe, jednorodne i znane z rozpraw tradycyjnych pedagogik profile rozwoju zainteresowań występowały sporadycznie, natomiast dominowały profile płynne i interferencyjne. Okazuje się zatem, że wiele profili zainteresowań „nie pasuje do tradycyjnych, powszechnie akceptowanych i trwałych wzorów życiowych, zgodnie z którymi [...] życie powinno składać się ze sztywno ułożonej sekwencji”¹³.

---

⁸ A.C. Ornstein, F.P. Hunkins, *Program szkolny. Założenia, zasady, problematyka*, tłum. K. Kruszewski, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998, s. 107, 124-127; por. także: C.H. Edwards, *Dyscyplina i kierowanie klasą*, tłum. M. Bogdanowicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 28.

⁹ S. Sztobryn, *Pedagogika Celestyna Freineta*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t. I, red. Z. Kwieciński, B. Śliwierski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 357.

¹⁰ Z. Melosik, *Pedagogika pragmatyzmu*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t. I, red. Z. Kwieciński, B. Śliwierski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 462.

¹¹ L. Witkowski, *Tożsamość i zmiana. Wstęp do epistemologicznej analizy kontekstów edukacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1988, s. 41.

¹² B. Śliwierski, *Współczesne teorie i nurty wychowania*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2005, s. 371.

¹³ L. Bovone, cyt. za: K. Przyszczykowski, *Dorostłość jako kategoria pedagogiczna*, [w:] *Podstawy edukacji dorosłych. Zarys problematyki*, red. D. Jankowski, K. Przyszczykowski, J. Skrzypczak, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 1999, s. 45.

Pedagogiczną implikacją zaobserwowanej tendencji staje się – będąca trawestacją enuncjacji Edmunda J. Kinga – konstatacja, iż „predykcje” w pedagogice zainteresowań „tracą wszelki sens ze względu na dynamiczną istotę kultury przejawiającej się w nieskończenie różnych formatach, tym bardziej w czasach szybkich zmian”¹⁴. Prognozowanie przyszłego zawodu, orzekanie o predyspozycjach do danego profilu klasy na podstawie aktualnie zdiagnozowanych zainteresowań jawi się zatem jako działanie w istocie kuriozalne. Dynamika rozwoju zainteresowań jest bowiem zbyt wysoka, by możliwe było, na bazie stanu zainteresowań, przewidywanie dalszych tendencji rozwojowych.

W tym kontekście rodzi się potrzeba pogłębionych badań nad dynamiką rozwoju zainteresowań, szczególnie w odniesieniu do sytuacji stymulowania lub aplikowania zainteresowań w procesie edukacji.

BIBLIOGRAFIA

- Bauman Z., *Płynna nowoczesność*, tłum. T. Kunz, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006
- Edwards C.H., *Dyscyplina i kierowanie klasą*, tłum. M. Bogdanowicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006
- Gurycka A., *Metody badań zainteresowań*, [w:] *Zainteresowania uczniów. Problemy psychologiczne i pedagogiczne*, red. A. Gurycka, cz. I, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1961
- Gurycka A., *Rozwój i kształtowanie zainteresowań*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1989
- Klichowski M., *Rozwój zainteresowań uczniów a Płynna Nowoczesność Zygmunta Baumana*, „Studia Edukacyjne”, nr 15, 2011
- Melosik Z., *Pedagogika pragmatyzmu*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t. I, red. Z. Kwieciński, B. Śliwierski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008
- Ornstein A.C., Hunkins F.P., *Program szkolny. Założenia, zasady, problematyka*, tłum. K. Kruszewski, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998
- Pachociński R., *Pedagogika porównawcza. Podręcznik dla studentów pedagogiki*, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 1995
- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001
- Przyszczykowski K., *Dorosłość jako kategoria pedagogiczna*, [w:] *Podstawy edukacji dorosłych. Zarys problematyki*, red. D. Jankowski, K. Przyszczykowski, J. Skrzypczak, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 1999
- Super D.E., *Psychologia zainteresowań*, tłum. H. Chojnowska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1972
- Szczepański J., *Odmiany czasu teraźniejszego*, Wydawnictwo „Książka i wiedza”, Warszawa 1973

¹⁴ Cyt. za: R. Pachociński, *Pedagogika porównawcza. Podręcznik dla studentów pedagogiki*, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”, Białystok 1995, s. 26.

-
- Sztobryn S., *Pedagogika Celestyna Freineta*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t. I, red. Z. Kwieciński, B. Śliwierski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008
- Śliwierski B., *Współczesne teorie i nurty wychowania*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2005
- Witkowski L., *Tożsamość i zmiana. Wstęp do epistemologicznej analizy kontekstów edukacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1988

